

Nespecifikovaná porucha pozornosti s hyperaktivitou 314.01 (F90.9)

Tuto diagnostickou kategorii používáme, pokud příznaky charakteristické pro ADHD, které vyvolávají klinicky významnou nepohodu nebo funkční narušení v sociální, pracovní či jiné důležité oblasti, sice převažují, ale nenaplnují diagnostická kritéria pro ADHD nebo jinou diagnostickou kategorii neurovývojových poruch.

Diagnózu nespecifikované poruchy pozornosti s hyperaktivitou použijeme v případě, kdy se klinický pracovník rozhodne nespecifikovat důvod, kvůli kterému stav nenaplnuje diagnostická kritéria pro ADHD nebo jinou diagnostickou kategorii neurovývojových poruch včetně stavů, u nichž nemohla být diagnóza pro nedostatek objektivních informací blíže specifikována.

■ Specifická porucha učení

Specifická porucha učení

Diagnostická kritéria

- A. Obtíže s učením a používáním školních dovedností, kdy nejméně jeden z následujících příznaků musí přetrvávat po dobu nejméně 6 měsíců, přestože jsou jedincům poskytnuty intervence zaměřené na tyto obtíže:
1. Nepřesné nebo pomalé a namáhavé čtení (např. při čtení nahlas čte jednotlivá slova nesprávně nebo pomalu a váhavě, často slova hádá, má problémy čtená slova rozpoznat).
 2. Má obtíže porozumět tomu, co čte (např. může číst text správně, ale nerozumí posloupnosti, vztahům, souvislostem nebo nedokáže porozumět hlubšímu významu toho, co čte).
 3. Obtíže s hláskováním (např. může přidávat, vynechávat nebo zaměňovat samohlásky nebo souhlásky).
 4. Obtíže s písemným vyjádřením (např. dělá četné gramatické chyby ve větách nebo v interpunkci; odstavce jsou špatně uspořádané; písemný projev je nesrozumitelný).
 5. Obtíže s pochopením významu čísel, početních úkonů nebo obtíže s počítáním (např. špatně rozumí číslům, jejich velikosti a vztahům; na rozdíl od svých vrstevníků, kteří už si vybavují čísla v hlavě, počítá na prstech při přičítání jednociferných čísel; ztrácí se v matematických výpočtech a může zaměnit jednotlivé početní úkony).
 6. Má potíže s matematickým chápáním (např. má velké problémy použít matematické pojmy, fakta nebo postupy, které vedou k vyřešení matematických úloh).
- B. Školní dovednosti jsou výrazně pod očekávanou úrovní pro chronologický věk jedince a jsou příčinou významného narušení školního či pracovního výkonu nebo narušení každodenních aktivit, což je potvrzeno individuálním standar-

dizovaným vyšetřením a celkovým klinickým hodnocením. U jedinců ve věku 17 let a starších může být standardizované vyšetření nahrazeno anamnézou dokumentující dřívější poruchy školních dovedností.

- C. Obtíže s učením začínají během školní docházky, ale nemusí se zcela projevit do doby, kdy je překročena omezená schopnost pro zvládnutí dané dovednosti (např. nezvládá testy, které jsou časově limitovány, čtení nebo psaní složitějších a delších textů v omezeném čase, nezvládá náročnou školní zátěž).
- D. Poruchy učení nelze lépe vysvětlit poruchou intelektu, zraku či sluchu, jinými duševními nebo neurologickými poruchami, problémy v psychosociální oblasti, nedostatečnou znalostí jazyka, ve kterém probíhá výuka, nebo nevhodnou výukovou metodou.

Poznámka: Tato čtyři uvedená diagnostická kritéria musí být naplněna na základě získaných anamnestických údajů zahrnujících komplexní informace (vývojové, zdravotní, rodinné, vzdělávací), zprávy ze školy a výsledek pedagogicko-psychologického vyšetření.

Kódovací poznámka: Specifikujte všechny narušené oblasti a dovednosti. Pokud je narušena více než jedna oblast, měla by být každá kódována samostatně podle následujících kritérií.

Specifikujte:

315.00 (F81.0) S poruchou čtení:

Přesnost čtení.

Rychlost a plynulost čtení.

Porozumění čtení.

Poznámka: Dyslexie je alternativní termín zahrnující poruchu učení charakterizovanou sníženou schopností přesně a plynule poznat slova, dobře je chápat a správně je hláskovat. Pokud označíte poruchu jako dyslexii, určete, v čem přesně má jedinec obtíže. Je také nutné specifikovat, zda má jedinec nějaké přidružené obtíže, např. poruchu porozumění čtení nebo obtíže s pochopením matematiky.

315.2 (F81.81) S poruchou psaní:

Problémy s pravopisem.

Problémy s gramatikou a interpunkcí.

Přehlednost nebo uspořádání písemného projevu.

315.1 (F81.2) S poruchou počítání:

Pochopení čísel.

Zapamatování početních pravidel.

Přesné nebo plynulé počítání.

Správné porozumění početním operacím.

Poznámka: Můžeme použít i alternativní termín dyskalkulie, který se používá pro poruchu charakterizovanou obtížemi se zpracováním informací o číslech, učením se matematickým úkonům a neschopností správně a plynule počítat. Pokud používáme termín dyskalkulie, je nutné specifikovat, co přesně je narušeno. Je také potřeba vyznačit, zda jsou přítomny obtíže i v dalších dovednostech, např. v porozumění matematickým operacím nebo v porozumění přesnému významu slov.

Specifikujte aktuální závažnost:

Mírná. Jsou přítomny nějaké obtíže s učením v jedné nebo dvou oblastech; jsou však mírné, takže je jedinec dokáže kompenzovat nebo dobře prospívá, když je mu poskytnut dostatek prostoru a podpora, zejména během školní docházky.

Středně těžká. Výrazné obtíže s učením v jedné nebo více oblastech, takže je

nepravděpodobné, že by jedinec zvládl školní docházku bez občasné intenzivní a specializované pomoci ve výuce. Je zapotřebí poměrně velká míra podpory a zázemí alespoň část dne ve škole, v práci nebo doma k přesnému a efektivnímu dokončení činností.

Těžká. Závažná porucha školních dovedností, která postihuje několik oblastí, takže je nepravděpodobné, že by jedinec získal školní dovednosti bez trvalého intenzivního a specializovaného výukového přístupu po většinu školní docházky. Dokonce ani s vhodným zázemím a pomocí doma, ve škole nebo v práci nemusí jedinec všechny činnosti s úspěchem zvládat.

Postupy při zaznamenávání

Každá narušená oblast a dílčí projev specifické poruchy učení by se měly zaznamenat. Dle kódovacích kritérií MKN musí být kódována porucha čtení, psaní, počítání a související poruchy dalších dovedností samostatně. Například porucha čtení a počítání a porucha spojená s narušením rychlosti a plynulosti čtení, porozumění čtení a porucha správného a plynulého počítání a správného matematického uvažování budou označeny jako 315.00 (F81.0) specifická porucha učení, spojená s poruchou čtení, rychlosti nebo plynulosti čtení a porucha porozumění čtení; F315.1 (F81.2) specifická porucha počítání s narušením správného a plynulého počítání a s poruchou správného matematického uvažování.

Diagnostické znaky

Specifická porucha učení je neurovývojová porucha biologického původu, která je na kognitivní úrovni podkladem abnormalit spojených s behaviorálními projevy poruchy. Biologický původ zahrnuje interakci genetických a epigenetických faktorů a vlivů prostředí, které narušují schopnost mozku správně přijímat a zpracovávat verbální a neverbální informace.

Jedním ze základních znaků specifické poruchy učení je přetrvávající porucha základních školních dovedností (kritérium A) se začátkem během školní docházky (tj. v období vývoje). Základní školní dovednosti zahrnují správné a plynulé čtení slov, porozumění čtenému textu, písemný projev a správnost psaní písmen, počítání a matematické úkony (řešení početních příkladů). Na rozdíl od řeči nebo chůze, které jsou získávány během vývoje a souvisejí se zráním mozku, musí být školní dovednosti (např. čtení, psaní, počítání) získány a osvojeny cíleným učením. Specifické poruchy učení narušují normální způsob osvojování školních dovedností, nejde o následek nedostatku možností se vzdělávat nebo důsledek špatné výuky. Obtíže se zvládáním klíčových školních dovedností mohou mít vliv také na získávání znalostí v jiných předmětech ve škole (např. dějepis, přírodopis, občanská výchova), které zjevně vyplývají z obtíží daných poruchou základních školních dovedností. Mezi nejběžnější projevy specifických poruch učení (často nazývaných dyslexie) patří obtíže s rozpoznáváním písmen podle zvuku v rodném jazyce a čtením vytištěných slov. Obtíže s učením se projevují celou šíří pozorovatelného a popsaného chování nebo příznaků (podle uvedených kritérií A1–A6). Údaje o těchto klinických příznacích získáme pozorováním a ověřujeme prostřednictvím klinického rozhovoru, pomocí zpráv ze školy, z výsledků hodnotících škál, případně z popisu předchozích pedagogických a psychologických vyšetření. Poruchy učení jsou trvalé, nikoli přechodné. U dětí a dospívajících je trvání definováno omezením pokroku v učení (např. žádné známky toho, že by jedinec stačil spolužákům) po dobu delší než 6 měsíců, navzdory speciální pomoci doma nebo ve škole. Například potíže se čtením jednotlivých slov, které se rychle nezlepší nebo nezmezí, je-li poskytnuto vysvětlení fonologické dovednosti a strategie poznávání slov, mohou ukazovat na specifickou poruchu čtení.

Důkazy o přetrvávání obtíží s učením získáme ze školních zpráv, ze souhrnných hodnocení práce dítěte, z vyhodnocení průběhu jeho dosavadního života nebo pomocí klinického rozhovoru. U dospělých obtíže přetrvávají a jsou pokračováním poruchy gramatických a početních dovedností, které se manifestovaly během dětství nebo dospívání, což můžeme zjistit ze školních zpráv, ze souhrnných hodnocení práce nebo z výsledků předchozích hodnocení.

Druhým klíčovým znakem je fakt, že výkon jedince v narušené oblasti je významně pod průměrem pro daný věk (kritérium B). Jedním ze silných klinických ukazatelů jsou obtíže s osvojováním školních dovedností pro daný věk nebo průměrné výsledky, kterých je dosaženo a které jsou udržovány jen s pomocí výjimečné podpory a úsilí. Nízká míra školních dovedností významně ovlivňuje školní úspěšnost dětí (což se projeví na vysvědčení a známkách). Dalším klinickým indikátorem, zejména u dospělých, je vyhýbání se aktivitám, které vyžadují tyto dovednosti. Také u dospělých ovlivňují nedostatečné školní dovednosti pracovní výkon nebo každodenní aktivity, které vyžadují tyto dovednosti (jak se dozvíme ze sebehodnocení a prostřednictvím hodnocení ostatních). Toto kritérium nicméně vyžaduje provedení psychometrického zhodnocení a musí být potvrzeno vhodným normativním a specifikovaným testováním školní výkonnosti.

Školní dovednosti představují kontinuum, není žádný přirozený mezník, který by mohl být použit k rozlišení jedinců se specifickou poruchou učení od jedinců, kteří ji nemají. Není stanoven žádný práh, použitelný k vymezení nízké školní výkonnosti (např. školní dovednost významně pod očekáváním pro daný věk) a toto určení je do značné míry arbitrární. Pro diagnostickou jistotu by měly být přítomné nízké výkonnostní skóry v jednom nebo více standardizovaných testech nebo subtestech v rámci jedné školní oblasti (např. nejméně 1,5 standardní odchylky pod populačním průměrem pro daný věk, což odráží standardní skóre 78 a méně, tj. pod 7. percentilem). Přesné skóry však budou proměnlivé s ohledem na druh standardizovaného testu, který použijeme. Při klinickém rozhodování můžeme použít méně přísný práh (např. 1,0–2,5 směrodatné odchylky pod populačním průměrem pro daný věk), pokud jsou poruchy učení potvrzeny klinickým vyšetřením, školní anamnézou, na základě zpráv ze školy nebo výsledku testů. V některých zemích navíc nejsou standardizované testy k dispozici, a potom můžeme využít své klinické hodnocení a výsledky testů, které k dispozici máme.

Třetím základním znakem je to, že poruchy učení jsou u většiny jedinců zjevné hned na začátku školní docházky (kritérium C). Nicméně u některých se manifestují až v pozdějším průběhu školní docházky, kdy požadavky na čas, potřebný k učení, překročí individuální omezenou kapacitu jedince.

Dalším diagnostickým znakem je skutečnost, že učební dovednosti jsou ze čtyř důvodů označovány jako „specifické“: Za prvé, nelze je přičíst na vrub intelektovému nedostatku (porucha intelektu, vývojová porucha intelektu, celkové vývojové opoždění), poruchám sluchu, zraku nebo neurologickým či motorickým poruchám (kritérium D). Specifické poruchy učení se vyskytují i u jedinců s normálním intelektem (většinou odhadováno dle IQ, které musí být větší než 70 (± 5 bodů připuštěno pro měřitelnou odchylku). Spojení „neočekávaný nedostatečný školní výkon“ charakterizuje specifické poruchy učení u takových poruch učení, kdy nejsou specifické poruchy školních dovedností součástí obecnější poruchy, například manifestované poruchy intelektu nebo celkového vývojového zpoždění. Specifické poruchy učení se mohou také vyskytovat u jedinců, kteří jsou intelektově nadaní. Tito jedinci mohou ve školních aktivitách prospívat díky kompenzačním strategiím, nadměrnému úsilí a podpoře do té doby, než začne škola klást vyšší nároky, které jim v učení nebo ve splnění úkolu zabrání (např. testy na čas). Za druhé, porucha učení nemůže být vztažena k obecným externím faktorům, jako je ekonomické znevýhodnění, nebo k jiným environmentálním faktorům,

